

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

THE SPECIFICS OF ADMINISTRATIVE-LEGAL SUPPORT FOR THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

Прохоренко М.М., к.ю.н., доцент,
начальник кафедри правового забезпечення
Національний університет оборони України

Тимошенко А.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри правового забезпечення
Національний університет оборони України

Стаття є дослідженням адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні. Проведене дослідження базується на аналізі нормативно-правових актів та вчених праць у цій сфері. У роботі висвітлено особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану. Окреслено поняття «воєнний стан» як складову юридичної концепції державної безпеки, а також його роль у практичному забезпеченні національної безпеки. Встановлено, що основною метою оголошення воєнного стану є створення умов для реалізації повноважень органами публічної влади, військовим командуванням, місцевим самоврядуванням, підприємствами, установами та організаціями у випадку збройної агресії або загрози нападу, які загрожують державній незалежності України та її територіальній цілісності. Також воєнний стан може супроводжуватися мобілізацією людських та матеріально-технічних ресурсів з метою ефективного та економічно обґрунтованого розв'язання кризової ситуації, усунення потенційних небезпек та умов, що сприяють їх виникненню.

У статті проаналізовано основи нормативно-правового регулювання введення, дії та припинення воєнного стану. Крім того, увага приділена механізмам забезпечення правопорядку та контролю за дотриманням гарантій громадянських прав та свобод під час воєнного стану.

Визначено, що адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану, запровадженого в Україні в контексті агресії російської федерації, представляє собою складну та різнопланову діяльність. Цей процес включає в себе вивчення і застосування вчених підходів, розробку юридичних механізмів та вирішення практичних завдань, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування державних структур та збереження національної безпеки під час кризового періоду.

Результати дослідження адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні може послужити основою для подальших досліджень у галузі військового права, державної безпеки та правового регулювання надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: правовий режим, правовий режим воєнного стану, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану.

The article is a study of the administrative-legal provision of the legal regime of martial law in Ukraine. The conducted research is based on a thorough analysis of normative-legal acts and scholarly works in this field. The paper highlights the specifics of the administrative-legal provision of the legal regime of martial law. Furthermore, it outlines the concept of "martial law" as a component of the legal concept of state security, as well as its role in practical ensuring of national security. It has been established that the main purpose of declaring martial law is to create conditions for the exercise of powers by state authorities, military leadership, local self-government bodies, enterprises, institutions, and organizations in case of armed aggression or threat of attack that endangers the state independence and territorial integrity of Ukraine. Additionally, martial law can be introduced to mobilize existing material and military resources for effective and economically justified crisis resolution, elimination of potential hazards and conditions conducive to their emergence.

The article provides a detailed analysis of the legislative framework regulating the introduction, implementation, and termination of martial law. Moreover, attention is paid to mechanisms ensuring law and order and monitoring the observance of guarantees of civil rights and freedoms during martial law.

It is determined that the administrative-legal provision of the legal regime of martial law introduced in Ukraine in the context of Russian Federation's aggression constitutes a complex and multifaceted activity. This process involves studying and applying scholarly approaches, developing legal mechanisms, and solving practical tasks aimed at ensuring the effective functioning of state structures and preserving national security during a crisis period.

The article conducts an in-depth analysis of the administrative-legal provision of the legal regime of martial law in Ukraine and can serve as a basis for further research in the field of military law, state security, and legal regulation of emergencies.

Key words: legal regime, legal regime of martial law, administrative and legal support, administrative and legal support of the legal regime of martial law.

Актуальність проблеми дослідження. Війна – це явище, що перетинає межі часу, культур та географічних координат, створюючи унікальне середовище, де виживання, безпека та збереження правопорядку набувають особливої актуальності. У цьому контексті виникає необхідність у встановленні та реалізації спеціального правового режиму, спрямованого на забезпечення адекватної відповіді на виклики воєнних конфліктів та збереження функціонування держави в умовах загрози публічним інтересам. Саме ці аспекти лягли в основу наукового дослідження, присвяченого особливостям адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану.

Воєнний стан, як спеціальний правовий режим, визначається глибоким перетворенням функцій держави, струк-

тур влади та механізмів їх взаємодії. Він є демонстрацією відмінностей між врегульованим мирним часом та поглибленою мобілізацією ресурсів під час збройних конфліктів. Однак, впровадження воєнного стану виносить на передній план не лише питання забезпечення безпеки та оборони, а й захист прав і свобод громадян у період кризового стану.

Особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану включають в себе комплексну систему заходів, спрямованих на забезпечення дисципліни, порядку та збереження нормального функціонування суспільства. Відновлення чи підтримання правопорядку у воєнний період вимагає від держави високого рівня організації, планування та координації дій. Водночас, важливим викликом є забезпечення балансу між обме-

женням окремих прав і свобод громадян та забезпеченням їх необхідних потреб у цей важливий для держави період.

Отже, дослідження особливостей адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану є актуальним завданням для розуміння та аналізу ролі державних інститутів у забезпеченні стабільності, безпеки та захисту прав громадян у період воєнних конфліктів. Дослідження цієї теми сприяє глибшому розумінню взаємозв'язку між правовими нормами, політичними рішеннями та соціальними потребами, що відіграють визначальну роль у формуванні стійкого правового режиму в умовах правового режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану висвітлена у працях окремих українських науковців. Зокрема, вивченням даного питання займалися такі науковці, як: Басов А. В., Белєвцева В. В., Завгородня В. М., Кириченко С. О., Кравець Є. Я., Лобко М. М., Носевич Н. Р., Повалена М. В., Семененко В. М., Славко А. С., Синявська О. Ю., Соколова І. О. та ін.

Мета дослідження – проаналізувати особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану

Об'єкт дослідження – правовий режим воєнного стану

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування сутності поняття «адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану» важливо розкрити основні терміни: «правовий режим», «адміністративно-правовий режим» і «воєнний стан». У загальній юридичній теорії різні автори розглядають поняття «правового режиму» з різних точок зору. У широкому розумінні цей термін означає результат правового впливу, тобто стан суспільних відносин, що врегульовані в рамках юридичних норм. Це може бути розглянуто як зовнішній вияв правової регуляції у певній сфері громадського життя. Він відображає динаміку розвитку правових відносин, яка досягається шляхом перетворення всіх складових правового впливу, включаючи норми права, акти їх реалізації та застосування, юридичні факти тощо. Крім того, він охоплює інші юридичні явища, такі як правосвідомість, правова культура та правові принципи, які взаємодіють для досягнення цілей регулювання. У цьому контексті правовий режим є невід'ємною складовою державного і політичного режимів, які формуються та здійснюються з використанням юридичних режимів [8].

У більш вузькому сенсі, термін «правовий режим» або «режим правового регулювання суспільних відносин» вказує на юридичну структуру, що визначає спосіб організації правового впливу в певній сфері громадського життя. Ця структура формується через конкретне поєднання цілей, об'єкта, методів, прийомів і видів правового регулювання, які визначають розвиток правових відносин у просторовому та часовому контексті, а також їхню галузеву специфіку [18].

Загалом, поняття «правовий режим» може бути інтерпретовано як особливий спосіб організації правового впливу, що виявляється у відповідному поєднанні юридичних засобів і створює певний соціальний стан, який може бути сприятливим або невідповідним для задоволення інтересів суб'єктів права [6].

Згідно з визначенням І. О. Соколової, «правовий режим» представляє собою систему взаємодіючих правових засобів, що базуються на загальних нормативних засадах. Ці засоби відображають себе як єдина юридична структура, що забезпечує стаке нормативне оформлення певної сфери суспільних відносин. Вони визначають градацію жорсткості юридичного регулювання, його вплив на інтереси суб'єктів права та сприяють або ускладнюють реалізацію цих інтересів залежно від конкретних умов.

При цьому розглядається активність суб'єктів правових відносин, і враховується оптимальний рівень їх участі в цьому контексті [20, с. 15–16].

Так, в поглядах Т. П. Мінки, «правовий режим» є зовнішнім виявом (правовою формою) механізму правового регулювання у певній сфері суспільного життя [9, с. 185]. Щодо А. С. Славка, його визначення «правового режиму» охоплює сукупність юридичних інструментів, за допомогою яких специфічно (відмінно від загальних норм) впорядковано чітко визначену область суспільних відносин з урахуванням часових, просторових або осібних параметрів [19, с. 6].

Однак, навіть у світлі різноманітних підходів до концепції «правового режиму», із загальних рис виділяється спільний аспект. Це спеціальний юридичний порядок, який встановлюється для конкретних сфер суспільних відносин або для суспільства в цілому (наприклад, прикордонний режим, митний режим, режим у закладах позбавлення волі, правовий режим земель і майна, режим законності тощо) [22, с. 325].

Отже, підсумовуючи вищезазначене можемо стверджувати, що правовий режим є комплексом правил, норм, процедур та обмежень, що встановлюються законодавством для регулювання певного соціального або економічного явища, стану чи відносин. Цей термін охоплює сукупність прав та обов'язків суб'єктів, які діють в рамках певного правового середовища, а також встановлює механізми забезпечення дотримання цих правил та наслідків для їх порушення.

Зазначені характеристики властиві, звичайно, й адміністративно-правовому режиму, який також можна розглядати як особливий порядок адміністративно-правового регулювання, що створює бажаний стан публічного управління через запровадження його структур, інструментів та процедур, а також порядок реалізації прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб.

В адміністративно-правовій літературі цей режим визначають неоднаково: як поєднання адміністративно-правових засобів регулювання, що виявляється в централізованому порядку, імперативному методі правового впливу та юридичній нерівності суб'єктів правовідносин [9, с. 282]; як чітко прописаний в законодавстві правовий інститут, пов'язаний з комплексом юридичних засобів – принципів, способів і методів регулювання, процесуальних форм відповідальності та захисту [19, с. 263]; як особливу форму правового регулювання суспільних відносин, яка базується на поєднанні комплексу юридичних, організаційних і технічних процедур та адміністративно-правових засобів і визначає міру можливої й належної поведінки суб'єктів, надає особливій спрямованості суспільним відносинам у сфері публічної влади [22]; як специфічні засоби правового регулювання, серед яких домінують заборони, розпорядження та загальнообов'язкові приписи [5, с. 22]; як сукупність правил діяльності, дій та установок, запровадження яких обумовлено специфікою предмета регулювання, що полягає у встановленні сукупності правил, сформульованих у формі дозволів, заборон, регламентів, процедур, яких повинні дотримуватися суб'єкти публічного управління, з метою найбільш ефективного забезпечення прав, свобод, законних інтересів фізичних осіб, прав та свобод юридичних осіб, забезпечення і підтримання суверенітету й оборони держави, інтересів безпеки й охорони громадянського порядку [9] тощо.

Отже, можемо підсумувати, що адміністративно-правовий режим є системою норм, правил, процедур та механізмів, встановлених у сфері діяльності публічної влади та адміністрування, з метою забезпечення регулювання та контролю за поведінкою суб'єктів у сфері адміністративних відносин. Цей режим охоплює норми, що стосуються діяльності державних органів, адміністративних процедур, взаємодії між владою та громадянами, а також

встановлює правила вирішення спорів та конфліктів, що виникають у сфері адміністрування.

Серед особливих адміністративно-правових режимів можна виділити режим, запровадження якого здійснюється в разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а саме – правовий режим воєнного стану.

Правовою основою введення в Україні особливого адміністративно-правового режиму воєнного стану є Конституція України [2], Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [16], Указ Президента «Про загальну мобілізацію» [12], Закон України «Про оборону України» [15], Закон України «Про національну безпеку України» [14]. Однак слід зазначити, що система правових актів, за допомогою яких здійснюється досягнення мети введення правового режиму воєнного стану не обмежується зазначеними вище. До зазначеної системи нормативно-правових актів належать також як закони України так і підзаконні нормативно-правові акти.

Щодо поняття воєнного стану варто зазначити, що воно отримало законодавче визначення. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [16].

Метою введення воєнного стану є створення умов для забезпечення функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян і громадських організацій, військового командування; здійснення заходів щодо локалізації та нейтралізації загрози національній безпеці країни, захист її національних інтересів; забезпечення обороноздатності країни, прав і свобод людини і громадянина в умовах особливого періоду (ст. ст. 85, 92, 106 Конституції України) [3, с. 502].

Порядок введення та припинення воєнного стану чітко регулюється законодавством. Згідно зі статтею 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», ініціатива щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її територіальних одиницях відводиться Раді національної безпеки і оборони України. Після прийняття рішення Президентом України про необхідність введення воєнного стану, він видає відповідний Указ і негайно звертається до Верховної Ради України для затвердження цього рішення, одночасно подаючи проєкт відповідного Закону.

Верховна Рада України у таких випадках збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження Указу Президента України у порядку, встановленому Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України. Указ Президента України про введення воєнного стану, затверджений Верховною Радою України, офіційно оприлюднюється разом із Законом щодо затвердження такого Указу та набирає чинності одночасно з набранням чинності цим Законом [16].

Під час воєнного стану повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та органів, частини яких

виконують контрольно-розвідувальні завдання, не можуть бути припинені. У разі введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України продовжує свою діяльність у режимі сесійної роботи [1].

Як свідчить практика, запровадження правового режиму воєнного стану в державі є завданням, яке вимагає глибокого розуміння та спеціалізованих навичок від осіб, що його впроваджують. Цей процес потребує від виконавців відповідного набору знань, вмінь і професійних якостей, а також високо розвинутих організаційних здібностей. Правильне встановлення такого правового режиму та впровадження визначених заходів передбачає систематичну підготовку суб'єктів, які будуть його реалізовувати. Цю підготовку слід проводити шляхом регулярних навчань, тренувань та практичних симуляцій відповідно до попередньо розроблених сценаріїв.

Дія воєнного стану на всій території України або в окремих її регіонах припиняється після завершення встановленого терміну його дії. При умові зняття загрози нападу або небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності, Президент України може видати указ про скасування воєнного стану на всій території або в окремих її регіонах, про що необхідно негайно повідомити громадськість через засоби масової інформації.

Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з російською збройною агресією [11], є складним та багатограним процесом, який включає в себе низку наукових, юридичних та практичних аспектів. В даному контексті, адміністративно-правове забезпечення означає реалізацію та виконання нормативно-правових актів, що регулюють запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану з метою забезпечення безпеки, порядку та функціонування суспільства в умовах збройної агресії або її загрози.

Основні компоненти адміністративно-правового забезпечення воєнного стану включають: встановлення особливого порядку організації та діяльності суб'єктів публічного управління – органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, спрямованої на забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави; створення нових суб'єктів забезпечення – військових адміністрацій; можливість тимчасового обмеження прав і свобод людини і прав і законних інтересів юридичних осіб; визначення видів та порядку реалізації заходів правового режиму воєнного стану; можливість запровадження загальної мобілізації для забезпечення належної чисельності військових та інших заходів для підтримки обороноздатності країни.

Роль адміністративно-правового забезпечення воєнного стану полягає у створенні правової та організаційної основи для ефективного впорядкування суспільства та забезпечення безпеки в умовах загостреного конфлікту [21].

Суть правового режиму воєнного стану виявляється через реалізацію комплексу заходів, що активізуються в період його дії. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», на території України або в окремих її місцевостях, де встановлено воєнний стан, встановлено, що заходи, пов'язані з правовим режимом воєнного стану, можуть бути впроваджені та контролюватися військовим командуванням спільно з військовими адміністраціями (за їх існування) залежно від обставин самостійно або разом з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. В цьому контексті реалізація тимчасових обмежень конституційних прав і свобод особи та громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених Указом Президента України про введення воєнного стану, є важливою складовою цього процесу [16].

Крім згаданого Закону конкретні види заходів правового режиму воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку

з російською збройною агресією, визначено Планом запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 181-р.

Переважно відповідальність за впровадження заходів, передбачених цим Планом, лежить на військовому командуванні та військових адміністраціях. Доінших суб'єктів, що активно залучаються до реалізації цих заходів, переважно належать Міноборони, МВС, СБУ, Національна гвардія, Національна поліція, ДСНС, та інші [10].

До основних заходів адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного належать: організація посиленої охорони та оборони важливих об'єктів; запровадження комендантської години, встановлення спеціального режиму світломаскування; проведенні перевірки документів в осіб, а за потребою – огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, та інші.

В умовах воєнного стану мають забезпечуватися гарантії законності, зокрема забороняються: зміна Конституції України; зміна Конституції Автономної Республіки Крим; проведення виборів Президента України; проведення виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування; проведення всеукраїнських і місцевих референдумів; проведення страйків, масових зібрань й акцій [17].

Запровадження державою правового режиму воєнного стану покладає на неї обов'язок виконання норм міжнародного права. Так, ст. 4 Міжнародного пакту «Про гро-

мадянські та політичні права» дозволяє відступати від своїх зобов'язань, однак виключно в «такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження». Про такий відступ держава повідомляє всі країни учасниці Пакту через Генерального секретаря Організації Об'єднаних з зазначенням причин такого рішення, а також які права і свободи можуть бути обмежені та на який час [7].

Отже, можна зробити загальний висновок, що правовий режим воєнного стану є особливим адміністративно-правовим режимом, який вводиться в умовах збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності з метою забезпечення державної безпеки та національних інтересів. Особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану полягають у застосуванні спеціальних нормативно-правових актів та комплексу заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки та функціонування держави в умовах кризи. Введення воєнного стану призводить до обмеження деяких прав і свобод громадян з метою забезпечення громадського порядку, захисту національного суверенітету та забезпечення ефективного керівництва країною під час надзвичайних обставин. Особливістю правового режиму воєнного стану є найвищий рівень адміністративно-правового впливу держави на учасників суспільних відносин, що обумовлено високим ступенем загроз у сфері забезпечення безпеки населення, національної безпеки та національних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. *Актуальні питання національної безпеки і оборони*. 2019. С. 9–16.
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к / 96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Кравець Є. Я. Воєнний стан. *Юридична енциклопедія*: В 6 т. Т. 1: А-Г / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. С. 502.
4. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Кузниченко С. О., Голуб В. О. Воєнний стан: закордонний досвід та українська модель: монографія. Одеса, 2019. 244 с.
6. Маковська О. В. Поняття і класифікація адміністративних режимів у теорії адміністративного права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3. С. 197–198.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнято 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
8. Мінка Т. П. Онтологічна характеристика правового режиму. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 123–127.
9. Мінка Т. П. Онтологічні характеристики правового режиму адміністративного права. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 123–127.
10. Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 181-р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text>.
11. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64 / 2022. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
12. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 № 65 / 2022. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.
13. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 26.11.2018 р. № 2630-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
14. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
15. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
16. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
17. Синявська О. Ю. Повалена М. В., Носевич Н. Р. Правовий режим воєнного стану: аналіз законодавства України. *Академічні візії*. Випуск 17 / 2023.
18. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. Вид. 4-те, допов. і перероб. Київ: Правова єдність: Алерта, 2014. 524 с.
19. Славко А. С. Типологія адміністративно-правових режимів: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юрид. наук спец: «12.00.07» адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2020. 19 с.
20. Соколова І. О. Правовий режим: поняття, особливості, різновиди: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юрид. наук спец: «12.00.01» теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Харків, 2011. 23 с.
21. Ступак Д. Теоретичні засади адміністративно-правового режиму воєнного стану. *Сучасні дослідження актуальних проблем адміністративного права та процес*. 2022. С. 906–940.
22. *Юридична енциклопедія*: В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. 1998. 650 с.